

Denna sammanfattning av vår skolas historia har initierats och sammanställts av Kjell Magnusson, elev i avgångsklass RIIIb år 1943.

Sammanfattningen baseras på i första hand minnesskriften "Högre Allmänna Läroverket, Högre Allmänna Läroverket för Gossar, Nicolaiskolan 1898 – 1998" med Lennart Jonéus som huvudförfattare, och Bengt Sjöstedt, sistnämnde författare av två av bokens textavsnitt. I sammanfattningen ingår även en resumé över det tal, som skolans Eforus, biskopen Gottfrid Billing, höll vid invigningen av den nya skolbyggnaden 1898.

Minnesskriften innehåller så mycket av skolans historia, som varje tidigare skolelev högst sannolikt skulle vilja ha kännedom om, att det bedömts lämpligt att införa ett längre sammandrag av denna historia på skolans webbplats, även om det redan finns ett kort, mycket intressant, sådant på webbplatsen. Eftersom Lennart varit såväl elev som lärare och senare rektor vid Nicolaiskolan under perioden 1982 - 1995, har han en sällsynt grundlig kännedom om skolan.

Utvecklingen av skolformer fram till läroverk

Embryot till Gossis är *Lärdomsskolan*, som har sitt ursprung i den skola, som med största sannolikhet var knuten till ett omkring år 1270 grundat dominikanerkloster, beläget på den mark, som staden förvärvade, när den nya skolan skulle uppföras i slutet av 1800-talet. Som förtydligande anges, att *Lärdomsskolan* var en Domskola eller katedralskola under medeltiden och reformationstiden som förberedelse för högre studier vid akademier och universitet. Skolan tillgodosåg främst klostrets egna behov av utbildning, men till klosterskolor knöts ofta även skolor, som var öppna för borgares barn. Så kallade Stadsskolor, nära knutna till och underställda kyrkan, inrättades i danska städer under 1400-talet och hade till uppgift att svara för den elementära utbildningen i köpstäderna. Om stadsskolans tidiga historia vet man föga. Lärdomsskolan hade i mitten av 1800-talet problem att behålla sin status. För att kontinuerligt anpassa skolan till samhällets krav eller önskemål har alltsedan 1600-talet tillsatts kommittéer med uppgift att utreda skolväsendet. Utredningarna har resulterat i skolordningar, som innehöll föreskrifter rörande undervisningens bedrivande. Senare tiders förordningar har benämnts skolstadga, läroverksstadga, gymnasiestadga och gymnasieförordning.

1807 års skolordning gav skolan i uppgift att utbilda inte bara dem, som skulle gå vidare till universitetet eller ämbetsmannabanan, utan även "dem, som i näringarna vilja ingå". Detta var första gången, som den "medborgerliga bildningen" likställdes med den grundläggande vetenskapliga utbildningen. Efter genomgången gemensamt första år uppflyttades de, som ämnade ägna sig åt "litterära yrken", till trivialskolans klasser, medan de, som önskade få för näringslivet lämpad utbildning, gick till den s.k. apologistklassen. *Apologistskolan* var från 1500-talet i Sverige namnet på vad som närmast kan kallas en slags grundskola, med undervisning främst i räkning och skrivning. I apologistklassen ingick en mera praktiskt inriktad undervisning, avsedd främst för mera handelsinriktade yrken. Den nämnda *Trivialskolan*, från latinets *trivium*, var benämningen på viss "lägre" lärdomsskola och latinskola, som meddelade undervisning i *trivium*, det vill säga i ämnena grammatik, retorik och dialektik. **Genom 1849 års skolreform sammanfördes apologistskolor, trivialskolor och gymnasier till enhetliga läroverk.**

En ny läroverksstadga 1856 krävde bl.a., att ett läroverk skulle vara av viss storlek och ha ett visst antal lärare för att behålla denna rätt. År **1858** beslöt Kungl Maj:t, att **Hälsingborgs läroverk** skulle vara fullständigt endast på reallinjen, men 1866 utökades detta att gälla även för latinlinjen. Från **1867** var skolan således **fullständigt Högre Allmänt Läroverk** och kunde året därpå, alltså **1868, utexaminera sina första egna studenter.**

Efter en lång, svår tid av planlösa ändringar eller partiella reformer skedde ett stort genombrott genom **1905 års läroverksstadga och undervisningsplanen av 1906**. I dessa sattes målet och utstakades vägen med en djupare och allvarligare uppfattning än hittills av innebörden i den gamla pedagogiska tesen: ”det är för livet, icke för skolan vi lära.”

Den nya läroverksstadgan, 1905 års skolordning, gav läroverken en organisation, som med partiella förändringar skulle komma att bestå i mer än femtio år. Två slags högre skolor inrättades: realskolor och högre allmänna läroverk. Realskolan anknöts till folkskolans tredje klass och var sexårig samt avslutades med realskoleexamen. Ett fullständigt högre allmänt läroverk bestod av en grundläggande realskola och ett därpå följande gymnasium, som byggde på realskolans femte klass. Gymnasiet var fyraårigt och avslutades med studentexamen. Det var även möjligt att efter realskoleexamen övergå till treårigt gymnasium. År 1907 utexaminerades de första eleverna jämligt den nya ordningen.

Läroverken genomgick en **ny, omfattande reform 1927-1928**. Förändringen innebar i korthet, att folkskolan skulle vara bottenskola, att övergång till realskola skulle ske efter 4:e klass till 5-årig eller efter 6:e klass till 4-årig realskola samt att den 6-åriga realskolan avskaffades. Gymnasiet blev 3- och 4-årigt på real- resp. latin-gymnasium. En tredje gymnasielinje, den allmänna, infördes 1952. Flickor bereddes tillträde till högre utbildning på samma villkor som pojkar. I några städer inrättades särskilda flickläroverk. Således beslöt riksdagen 1927, att ett statligt **högre allmänt läroverk för flickor** skulle inrättas i **Helsingborg**, och den nya skolan började sin verksamhet **1929**.

1962 fattade riksdagen **beslut om 9-årig grundskola** och om inrättande av en tvåårig fackskola. **Femårig realskola upphörde 1961** och ersattes av treårig utbildning, **Den 4-åriga realskolan avvecklades 1967**. **Kvinnliga gymnasieelever** gjorde sin **entré på Gossis 1963**, första året till ett antal av 52, men redan efter fyra år utgjorde flickorna hälften av elevkåren och har alltsedan 1968 varit i majoritet.

Året efter flickornas ankomst, alltså **1964**, gavs skolan **namnet Nicolaiskolan**, motiverat av att rester från en dominikanerklosterkyrka, helgad åt S:t Nicolas, påträffats, när en tillbyggnad av läroverket uppfördes i början av 1950-talet.

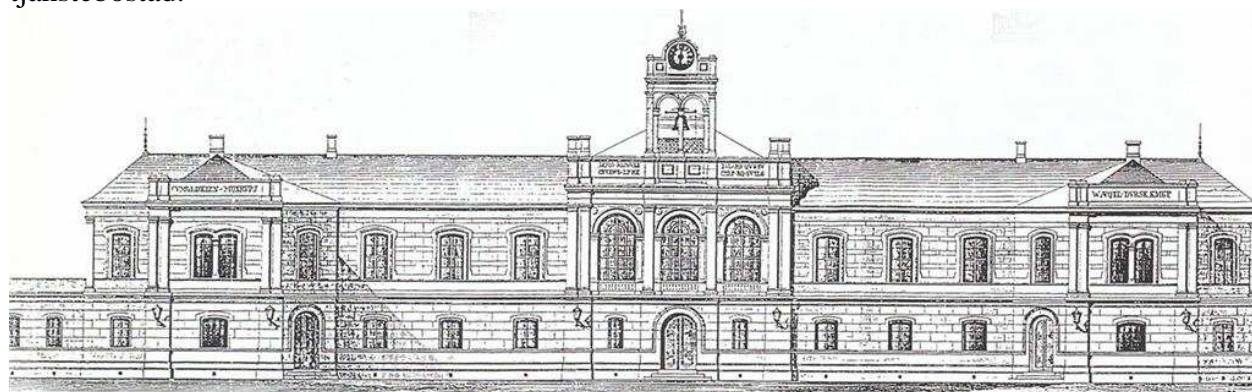

Klosterkyrkans grund. Bild från utgrävningar 1952

1964 fattade riksdagen beslut om en **ny integrerad gymnasieskola**, där i princip alla studievägar skulle vara inordnade i samma läroplan. Ett honnörsbegrepp för den nya skolan var *självständigt arbete*. Pluggskolan tänktes ersatt av en skola, där koncentrationsläsning, beting, självständigt arbete och grupparbete skulle stimulera elevernas kunskapssökande.

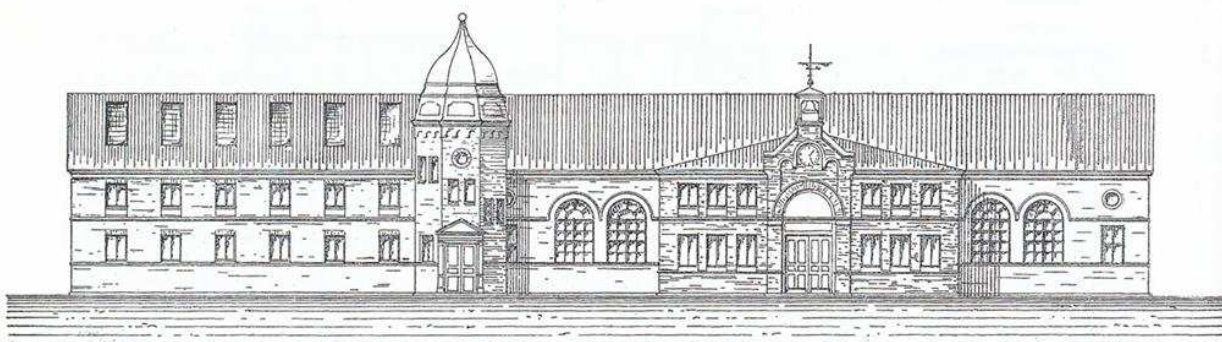
Skolbyggnader under årens lopp

Före 1789 bedrevs skolans undervisning i olika byggnader nära Mariakyrkan och därefter i en byggnad vid hörnet av Södra Storgatan och Himmelriksgränd. 1845 flyttade läroverket till en ny byggnad, ritad av arkitekten Carl Georg Brunius - ett hus som fortfarande ligger kvar, och i vilket Helsingborgs Museum haft lokaler. Staden tillväxte kraftigt vid denna tidsperiod, och det medförde, att en större skolbyggnad behövdes. För ändamålet beslöt staden 1861 att inköpa mark på landborgen ovanför den gamla skolbyggnaden och att där låta bygga ett nytt skolhus. Ritningar till denna byggnad utarbetades av den välkände arkitekten Helgo Zettervall. Den nya skolbyggnaden ansågs vara väl tilltagen för sitt ändamål, och till förfogande stod 37 rum av varierande storlek. Rektors bostad upptog sju rum och kök, och de två äldsta adjunkternas lägenheter tillsammans fem rum och kök. Kort tid efter den nya skolbyggnadens invigning 1863 var dock lokalsituationen så prekär, att rektor avstod från sin tjänstebostad.

Läroverkets skolbyggnad, ritad av arkitekten Helgo Zettervall, blev färdig 1863. Efter 1898 blev byggnaden i huvudsak hemvist för Handelsgymnasiet, men några klasser i läroverket hade lärosalar här under gymnasietiden.

Skolan fick ett eget gymnastikhus 1873, ritat av Mauritz Frohm. Tillbyggnader gjordes senare för omklädningsrum, och på andra våningen inrymdes två teckningssalar. Som ett kuriosum kan nämnas, att tornuret i stans gamla rådhus kom till fortsatt användning genom att det monterades i gymnastikhusets norra fasad. Gymnastikhuset kom att användas i praktiskt taget oförändrat skick ända till början av 1960-talet, då det revs och gav plats för en gymnastikhall och skolrestaurangen.

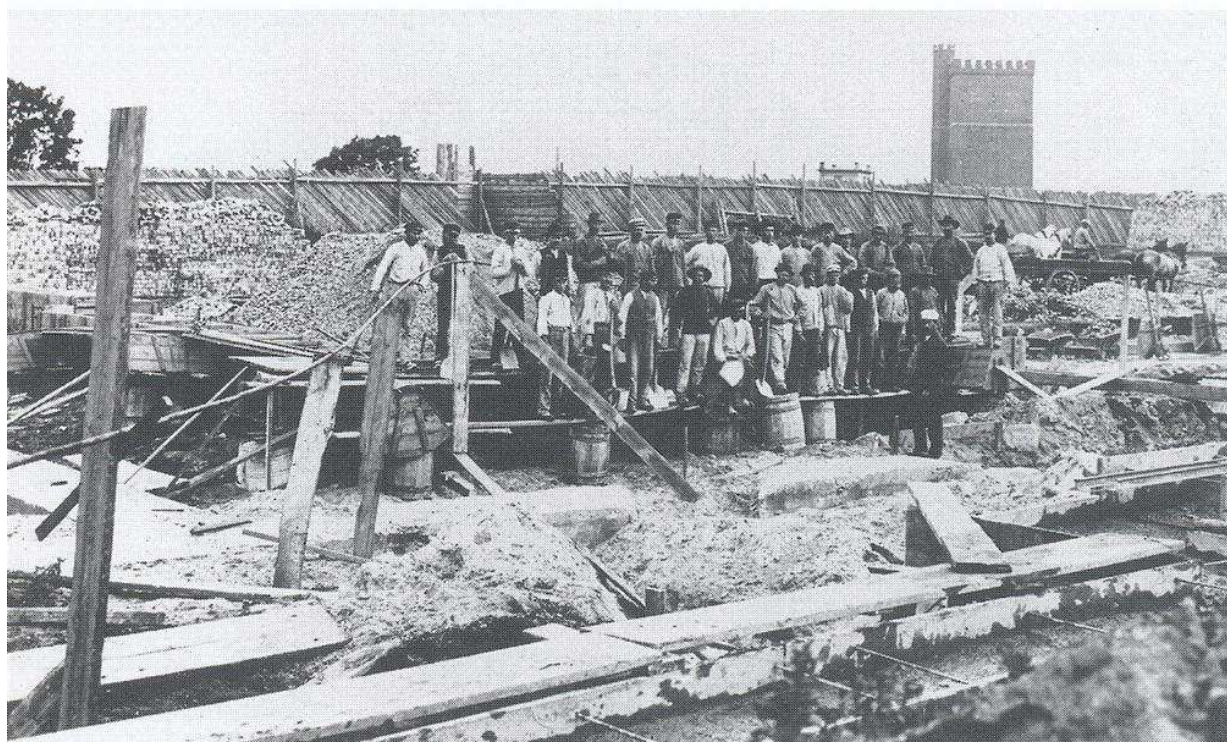
Norra fasaden av Gymnastikbyggnaden efter 1907 års om- och tillbyggnad. Klockan över entrén till gymnastiksalen är det gamla rådhusets tornur.

Läroverksbyggnaden från 1863 var beräknad för ca 300 elever. Under senare delen av 1800-talet genomgick Helsingborgs stad en stark utveckling, varav följde ökad efterfrågan på högre

utbildning. Elevantalet ökade på kort tid så kraftigt, att en utbyggnad var ofrånkomlig. Nu följde en lång, mödosam och tidvis infekterad kamp för en ny läroverksbyggnad. Olika kommittéer tillsattes för att utreda frågan om trångboddheten, och det fanns även vissa tekniska problem, såsom undermålig ventilation och otillräcklig uppvärmning av den befintliga byggnadens lokaler. En betydelsefull förutsättning för tillkomsten av en ny läroverksbyggnad var ett riksdagsbeslut om inrättandet av två nya lektors- och två nya adjunktstjänster vid det allmänna läroverket i Helsingborg. Till beslutet var fogat villkoret, att staden skulle åta sig att tillhandahålla nödvändiga och lämpliga lokaler för 500 elever.

Stadsfullmäktige tillsatte en kommitté med uppdrag att göra en förnyad utredning av lokalärendet. Svenska arkitekter inbjöds till en pristävling. Tävlingsstiden utgick den 15 september 1892 och hade lockat 9 deltagare. Kommittén beslöt tillerkänna två Stockholmsarkitekter första priset för ett förslag, som var kostnadsberäknat till 362.000:-, medan andra priset gick till Alfred Hellerström för ett förslag, som var kostnadsberäknat till 230.000:-. Beslutet blev, att Hellerströms förslag skulle realiseras. Alfred Hellerström var utbildad vid KTH och Konstakademiens arkitektlinje och välkänd för Helsingborgarna, sedan han bl.a. vunnit pristävlingen om Helsingborgs nya rådhus. Han blev flitigt anlitad i staden och ritade bl.a. Slottsvångsskolan och Gustav Adolfsskolan.

Det återstod nu att finna en lämplig tomt för den nya skolbyggnaden. Stadsfullmäktige ansåg, att den nya skolan skulle byggas i närheten av den gamla, bl.a. för att man då kunde utnyttja gymnastikhuset. Norr om 1863 års skolbyggnad låg den s.k. Hammarska åkerjorden, som förvärvades för den nya skolan. Grundgrävningsarbetena påbörjades i november 1895, och fastigheten kunde överlämnas till läroverket i slutet av november 1898. Den totala byggnadskostnaden blev 294.143:- kronor, vilket kan jämföras med kostnaden 624.528:- för det nya rådhuset, som uppfördes vid samma tid.

Grundlägningsarbeten för 1898 års skola. Ur K E Olson Anders arkiv.

Ett år före invigningen fick läroverket en ny rektor, Sven Wägner, som visade sig vara mycket dynamisk och drivande.

Vid invigningen den 29 november 1898 talade Stadsfullmäktiges ordförande, konsul Petter Olsson, och överlämnade byggnaden till "läroverkets rektor och kollegium". Rektor framförde läroverkets tack till stadsfullmäktige och staden, varur citeras "Denna byggnad har Helsingborg uppfört åt sin förnämsta bildningsanstalt, sitt läroverk. Så har den blomstrande handels- och industristaden velat se till godo äfven den andliga odlingens kraf."

Därpå anhöll rektor, att läroverkets "vördade Eforus", Biskopen och Prokanslern Teol. och Fil. dr Axel Gottfrid Leonard Billing måtte inviga det nya lärohuset. Biskop Billings anförande var mycket långt och lär ha varat ca 1 timma. Han inledde sitt tal med en tillbakablick på läroverkets historia och uttalade "Vi hafva fått se, huru utvecklingen fortskridit under ofta ej blott anspråkslösa utan äfven tryckta förhållanden. Icke allenast vid särskilda brydsamma tillfällen utan också under längre tidsskeden har det sett ut, som hade ingen framtid funnits för läroverket, eller åtminstone som skulle det ej kunna blifva eller förblifva, hvad man med rätt önskade och fordrade. Under sagda tider har Helsingborgs samhälle visat, att det ej ville förlora sitt läroverk eller med ligkiltighet åse, att det inskränkte sin uppgift till något mindre än det förr mäktat åstadkomma."

Det vackra läget för byggnaden omnämns med orden: "Från detta läroverkshus öppnar sig den skönaste utsikt. Vi vilja säga "omen accipimus", och i denna sköna utsikt äfven se en framtidsbild af hvad detta läroverk skall blifva och det lif, som där skall lefvas". Eforus vände sig först till läroverkets lärjungar, "icke blott de nuvarande utan äfven de kommande generationerna." "Hvarje lärjunge bör känna sig såsom en gäldenär till det läroverk han tillhör, och som en helig hedersskuld betrakta sin skyldighet att bidra till dess goda namn och rykte och till att det må kunna fylla sin höga uppgift". Biskopen fortsatte med orden "Länge skulle jag kunna tala om ynglingarnes plikter och om de ypperliga tillfällen de hafva att söka sitt läroverks bästa, men jag vill blott tillägga en enda maning: varen kamrater och solidariska med hvarandra. Hit skola komma försagda barn, akten er för att skrämma dem och hjälpen dem att begynna fatta mod på det att de ej må i framtiden smyga sig skrämnda fram och så aldrig hinna dit, de borde komma. Hit skola komma sådana, som i fråga om andlig eller kroppslig begåfning äro klen rustade, ja kanske lytta, varen barmhärtiga mot dem och låten dem ej lida av sin underlägsenhet utan i stället erfar den goda kamratkärlekens överlägsna kraft att stödja och hjälpa till rätta. Hit skola komma elaka ynglingar med lust och förmåga att locka, dra och tubba. Låten dem ej blifva ledare utan sprängen snarast deras försök att bilda ligor. Kamrater skolen hålla väl tillsamman i det som är godt, och därvid stå som en man".

Biskop Billing uppmanade eleverna "söken läroverkets bästa" och manade dem att värna om skolans rykte. "Drager (en yngling) skam öfver sig själv, faller skuggan äfven öfver det läroverk som fostrar honom."

"Ynglingarnes plikter" sammanfattades i följande uppmaningar:

- Var solidariska med varandra.
- Hjälp de försagda att repa mod.
- Tag hänsyn till dem som har problem av olika slag.
- Hindra "elaka ynglingar" från att bli ledare.
- Håll samman i det goda.
- En kamrat lider för sina kamrater, men ljuger icke med dem för att slippa lidande.

Det är intressant att kunna konstatera, att dessa ord och synpunkter från 1898 var precis lika aktuella hundra år senare och är det även idag.

Biskop Billing vände sig i sitt tal även till lärarkåren och konstaterar, att Läroverkets framtid beror av hurdana lärare det får. Efori förhoppning är, att de skall vara sådana, som har sin glädje i att samarbeta med varandra och som därtill "älskar sina lärjungar". De skall, som han uttrycker det, "i elevens fall se sin egen förödmjukelse, söka sin glädje i deras framgång och känna sin egen förlust i deras motgång." "Må lärarna ... under sitt ganska enformiga och ofta temligen förbisedda arbete få känna mycket av vårens glädje, så som såningsmannen känner det vid sådden och vet, att han med varje korn utsår en förhoppning".

I den skolpolitiska debatten alltifrån 1920-talet och framåt har den "gamla" skolan framställts som elitistisk, förbehållen de besuttnas barn, och därför är följande uttalande av biskopen uppseendeväckande "**Intet svenskt barn finns, som ej kan få inhämta de kunskaper som det behöfver för sin kallelse i lifvet.**" Biskopen antyder, att han ser en fara i att hemmens ansvar för barnens fostran övertas av skolan. Faran kan bara undvikas, om "hemmen följa med barnen till skolan", och han uttalar dessutom förhoppningen, att "läroverket aldrig skall känna sig isolerat utan skyddat och varmt av alla goda hems innerliga intresse och kärlek."

Till Lennart Jonéus, riktas ett stort och varmt tack för tillkomsten av den utomordentliga **Nicolaiskolan – en minnesskrift**. I denna skrift finns mängder av information kring och om vår gamla skola. Varje tidigare och nuvarande elev vid skolan **bör läsa den!**